

2. Воєводські реставратори. Фінансові справи і організація відділів мистецтва у воєводських урядах 1931–1939 // Archiwum Akt Nowych (далі ААН), Zesp. 14, Sygn. 7027. – 236 s.
3. Волинський музей в Луцьку. Лист до Прусевича з подякою за колекції друків з історії Волині, за волинські вишивки та малюнки волинської кераміки. 1933 // Відділ рукописів ЛНБ ім. В. Стефаніка НАН України, ф. 88 спр. Прус. 109, 1 арк.
4. Добровичинська В. А. Періодичні видання Волинського воєводства у міжвоєнний період (1921–1939) / В. А. Добровичинська // Наук. вісн. ВДУ ім. Лесі Українки. Сер. : Історичні науки. – 2000. – № 3 – С. 86–89.
5. Документи Президії ради міністрів. Протоколи засідань. Т. 1. 1917–1925 // ААН, zesp. 8, sygn. 322–323. – 721 s.
6. Дублянський А. Луцьк : історичний нарис / А. Дублянський. – Луцьк : Накладом Романа Клоса, 1934. – 32 с.
7. Звіт делегата Археологічного музею Польщі Академії мистецтв у Кракові Г. Ленчика про перебування його на Волині. 1937 р. // Державний архів Рівненської області, ф. 160, оп. 1, спр. 78, 5 арк.
8. Корецька О. «Документи розкидані, понижені, незнані» ... До 95-річчя від дня народження Леоніда Маслова / О. Корецька // Волинський музей: історія і сучасність : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Луцьк–Колодяжне, 18–19 трав. 2004 р.). – Луцьк : МП «Пульс», 2004. – Вип. 3. – С. 83–85.
9. Лист воєводи до священників і ксьондзів з проханням про виявлення стародавніх пам'яток культури Волині. 8 січня 1931 р. // Держ. архів Рівненської обл., ф. 46, оп. 2, спр. 54, 1 арк.
10. Листування з установами м. Луцька і приватними особами про ремонт і збереження замку Любарта. 21 серпня 1921 р. – 29 січня 1939 р. // Держ. архів Волинської обл., ф. 158, оп. 1, спр. 49, 239 арк.
11. Матеріали XII з'їзду Ради реставраторів 1927 р. // Відділ рукописів ЛНБ імені В. Стефаніка НАН України, ф. 26, спр. УК-25. – 202 арк.
12. Музеї. Загальні справи, музеї і мистецькі зібрання в Польщі, організація музеїв. 1919–1938 рр. // ААН, zesp. 14, sygn. 6998. – 616 s.
13. Проект статуту Волинського наукового інституту при Кременецькому ліцеї. 1938 р. // Держ. архів Рівненської обл., ф. 160, оп. 1, спр. 69, 82 арк.
14. Реставратор Волинського воєводства. Листи до окружних консерваторів Міністерства віровизнань і народної освіти в справі збору даних, що стосуються польських музеїв. // Відділ рукописів ЛНБ імені В. Стефаніка НАН України, ф. 26, спр. УК-18, 335 арк.
15. Статут Волинського товариства красзнавців і опіки над пам'ятками старовини. 13 червня – 30 липня 1931 р. // Держ. архів Волинської обл., ф. 46, оп. 9, спр. 1842, 12 арк.

УДК 94:061.2(477.82)

Михайло Костюк

Історичному Товариству «Волинь» – 40 років

Проаналізовано основні етапи історії та форми діяльності Історичного Товариства «Волинь», яке функціонує в Німеччині з 1975 р. Зроблено висновок про його вагомий внесок у розвиток історико-краєзнавчих досліджень регіону історичної Волині загалом та історії німецької національної меншини зокрема. Наголошено важливу роль Товариства в популяризації історії Волині і в Німеччині, і в Україні.

Ключові слова: Історичне Товариство «Волинь», історія, дослідження, Волинь, волинські німці, публікації, сайт.

Костюк Михаил. Историческому Обществу «Волынь» – 40 лет. Анализируются основные этапы истории и формы деятельности Исторического Общества «Волынь», существующего в Германии с 1975 г. Сделан вывод о его весомом вкладе в развитие историко-краеведческих исследований региона исторической Волыни в целом и истории немецкого национального меньшинства в частности. Подчеркивается важная роль Общества в популяризации истории Волыни как в Германии, так и в Украине.

Ключевые слова: Историческое Общество «Волынь», история, исследования, Волынь, волынские немцы, публикации, сайт.

Kostiuk Mychaylo. “Volyn” Historical Society: The 40 th Anniversary. The main stages of the history and activity of “Volyn” Historical Society, operating in Germany since 1975, are analyzed. The conclusion based on significant contribution of the Society into the development of local and historical research of a historical Volyn region in general and history of the German ethnic minorities in particular was made. An important role of the Society in promoting of the Volyn history in Germany as well as in Ukraine is underlined.

Key words: “Volyn” Historical Society, history, research, Volyn, Volyn Germans, publications, site.

Постановка наукової проблеми та її значення. Важливий вклад в розвиток історико-краєзнавчих досліджень Волині зробили і низка зарубіжних інституцій. Зокрема заслуговує на увагу діяль-

ність німецького Історичного Товариства «Волинь». У вітчизняній історіографії фактично немає досліджень, які б відображали його сорокарічну історію. Це певною мірою обмежує уявлення українських дослідників і громадськості про вклад, який зробило це Товариство в дослідження історії Волині. Недостатня поінформованість про його діяльність – одна з причин, що зібрані й опубліковані Товариством матеріали досить мало використовують і в наукових роботах вітчизняних істориків, і в науково-популярних публікаціях.

Мета статті – простежити історію створення і становлення Історичного Товариства «Волинь» у Німеччині, проаналізувати основні етапи його історії, форми й напрями діяльності та оцінити його вклад у розвиток історико-краєзнавчих досліджень регіону історичної Волині.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У вересні 2015-го виповнюється 40 років від дня заснування Історичного Товариства «Волинь» («Historischer Verein Wolhynien e.V.») у Німеччині. Ця унікальна громадська організація вже впродовж чотирьох десятиліть основну свою увагу приділяє дослідженням у сфері історії волинських німців, не залишаючи поза увагою й інші історико-краєзнавчі аспекти всього регіону великої Волині. У процесі свого становлення та розвитку Товариство апробувало різні форми діяльності, ініціювало й підтримало низку цікавих культурно-просвітницьких проєктів, спрямованих на вивчення і популяризацію історії німців на Волині, а також на розширення різнопланових контактів між Німеччиною та Україною.

Ідея створення краєзнавчого товариства, яке б об'єднало ентузіастів і всіх зацікавлених у вивченні та популяризації спадщини волинських німців, народилася на початку 70-х рр. минулого століття в середовищі невеликої групи однодумців, що проживали в Західній Німеччині, переважно в найбільшій її федеральній землі – Баварії. Більшість із них була колишніми уродженцями та жителями Західної Волині міжвоєнного періоду. Взимку 1939–1940 рр., згідно з умовами радянсько-німецької угоди від 5 вересня 1939-го, їх разом з усіма німцями Західної України було переселено на територію окупованої нацистською Німеччиною Західної Польщі в район т. зв. Вартегау. Звідси в кінці Другої світової війни разом із багатьма співвітчизниками вони змушені були переїхати в різні регіони Німеччини. Пам'ять про свою малу батьківщину та бажання якомога більше дізнатися про неї і стали тими рушійними факторами, які підтримували інтерес до спілкування та підштовхували цих людей до об'єднання і відповідного роду організаційної, громадської та пошукової діяльності.

До складу ініціативної групи зі створення Товариства входили Ніколаус та Елізабет Арндти, Тетяна Штебнер, Герберт Тіль, колишні волинські євангелічно-лютеранські пастори Хуго Карл Шмідт (парафія Тучин), доктор Альфред Кляйндінст (парафія Луцьк) та Рудольф Ціглер (парафії Ковель і Луцьк). Активними прихильниками ідеї створення Товариства, радниками й консультантами на підготовчому етапі робіт із заснування та в перші роки його існування стали також відомий дослідник волинських німців Західної Волині в міжвоєнний період професор, доктор Вальтер Кун і професор, доктор Едгар Хьош.

Товариство засноване 8 вересня 1975 р. у Нюрнберзі й складалося всього із шести осіб. Офіційна ж реєстрація його відбулася 1 грудня 1976 р. Під бізнес-номером VR 640 Історичне Товариство «Волинь» було внесено до реєстру районного суду м. Вюрцбурга [17].

Першим головою Товариства було обрано Хуго Карла Шмідта. На цій посаді він був упродовж 1975–1990 рр. Приміщення для офісу надав Ніколаус Арндт – один із найактивніших його членів і секретар у перші 15 років його існування. 1990-го саме він очолив Товариство й залишався його головою до 2007 р. Для роботи новоствореного Товариства Н. Арндт люб'язно дозволив використовувати напівпідвальний поверх свого будинку в містечку Візентхайді, неподалік Вюрцбурга. Незабаром тут стали формуватися архів та бібліотека Товариства.

Статут Товариства було розроблено й затверджено першими його членами 1975 р. Незначні правки у зміст Статуту вносилися на загальних зборах Товариства чотири рази: 16 вересня 2000-го і 16 вересня 2006 р. в Ільцені, 5 вересня 2009-го – у Лінстові та 5 квітня 2014 р. – у Нойдїтендорфі. У Статуті була й визначено головну мету Товариства: проведення та сприяння проведенню історико-генеалогічних досліджень Волині як частини України [17]. Фінансовою основою діяльності Товариства стали внески його членів, кількість яких постійно зростала.

Докладніше мета створення Історичного Товариства «Волинь» викладена у зверненні його першого голови Х.-К. Шмідта до своїх земляків на установчому засіданні, який наголошував, що воно ставить своїм завданням збір найрізноманітніших матеріалів, які б відображали досягнення кількох поколінь німців, що проживали свого часу на Волині. У зв'язку із цим Х.-К. Шмідт звернувся до всіх членів новоствореного Товариства, а також до тих колишніх німців-волинців і їхніх нащадків, які не стали його членами, допомогти у зборі необхідних матеріалів. Основну увагу він закликав акценту-

вати на старих світлинах, а також на різноманітних рукописних і друкованих матеріалах про Волинь. Але особливу увагу просив звертати на ті документи, які б відображали всі сторони життя і діяльності волинських німців. Тих же, хто не хотів би розлучатися з такими матеріалами й мав бажання залишити їх у своїх сімейних архівах, голова просив надати їх лише для копіювання. Як Х.-К. Шмідт наголошував, що весь зібраний матеріал буде переданий майбутнім поколінням для того, щоб вони могли уявити масштаби творчої праці, яку вклали свого часу їх предки на Волині [17]. Визначаючи основні цілі своєї майбутньої діяльності, Товариство акцентувало особливу увагу на мирному співіснуванні волинських німців зі своїми сусідами – представниками і корінного етносу, і інших національностей, що проживали на Волині. Кінцевий результат своєї діяльності Товариство вбачало в максимальному збереженні культурної спадщини волинських німців.

Члени Товариства, особливо члени його правління, уже з перших днів почали активну роботу, спрямовану не лише на те, щоб виявити матеріали, які їх цікавили, але й намагалися придбати їх або скопіювати. Багато пошуків проведено в архівах та бібліотеках Німеччини й Польщі. Після розпаду Радянського Союзу пошукову діяльність було розширено й на українські архівно-бібліотечні установи. Члени правління Товариства активно листувалися з професійними істориками-дослідниками, з краєзнавцями і всіма, хто хоча б чимось міг допомогти в наданні потрібних документів. І така цілеспрямована робота дуже швидко дала свої позитивні результати.

Поступово почав формуватися архів та бібліотека Товариства. На сьогодні у ньому зібрані тисячі найрізноманітніших документів, які відображають не лише історію волинських німців, а й історію Волині загалом. Серед них трапляються унікальні оригінали документів, хоча більшість їх – у вигляді копій.

Накопичений уже в перші роки існування історико-краєзнавчий матеріал став основою для початку нового напрямку в роботі Товариства – видавничої діяльності. Керівництво Товариства усвідомило потребу цього напрямку своєї діяльності для того, щоб популяризувати водночас й історію волинських німців, і роботу своєї організації. Видавнича діяльність здійснювалася за двома напрямками: перший – це друк журналу «*Wolhynische Hefte*» («Волинські зошити»); другий – публікація книг, брошур та інших друкованих видань, присвячених історії волинських німців.

Видання «*Wolhynische Hefte*» почалося 1979 р. Упорядником і редактором часопису став Ніколаус Арндт. Він же і автор багатьох статей. На сьогодні опубліковано 14 чисел журналу. У них розміщено понад 300 статей, які висвітлюють майже всі сторони життя волинських німців у різні історичні періоди. Поряд із серйозними науковими статтями відомих істориків у цих виданнях можна знайти і спогади колишніх волинських колоністів, дорожні замітки, плани багатьох колоній, фрагменти сімейних хроні, списки жителів та короткі історії окремих колоній, фольклорно-етнографічні й біографічні матеріали, літературно-поетичні твори волинських німців, присвячені Волині, переклади іноземних публікацій волинських німців тощо.

Задля розширення читацької аудиторії та ознайомлення жителів України та Росії зі змістом журналів, з ініціативи тодішнього Голови Товариства Н. Арндта 1988 р. видано російськомовну книгу найбільш цікавих публікацій, опублікованих у різних числах «*Wolhynische Hefte*» під назвою «Родина Волинь» [8]. Дуже важливо й те, що в ній розміщено вказівник всіх статей, опублікованих у перших одинадцяти випусках у перекладі російською мовою. Декілька книг про волинських німців, зокрема й про свою родину підготував і видав сам Н. Арндт [11–13]. Він же у 1990 та 1995 рр. опублікував статті, присвячені 15- та 20-літтю Історичного Товариства «Волинь» [9; 10; 14].

1993 р. Товариство активно підтримало ідею створення унікального музею волинських німців у невеликому селі Лінстові (федеральна земля Мекленбург-Передня Померанія) і всіляко цьому сприяло. Експозиції музею мають переважно етнографічний характер і постійно поповнюються найрізноманітнішими експонатами, більшість із яких передали колишні німці-волиняни або ж їх нащадки. Уже традиційними стали в музеї щорічні вересневі зустрічі-фестивалі («фести») волинських німців із різних країн світу [1–3; 5; 6].

2000 р. Товариство взялося до підготовки пересувної фотовиставки «Німці в Північній Україні – Волинь і Київ». Основну роботу з її створення зробили тодішній голова Товариства Ніколаус Арндт та його заступник Гельмут Хольц. Паралельно готувався до видання каталог фотовиставки трьома мовами – німецькою, українською, російською [15]. Уперше виставку було представлено 2001 р. в столиці України – Києві. Згодом із нею змогли познайомитися жителі інших міст України та Німеччини, де її із цікавістю прийняла громадськість і отримала багато позитивних відгуків. Із часом фотовиставку передали до музею волинських німців у Лінстові.

Упродовж усіх чотирьох десятиліть регулярно проводили засідання правління Товариства і скликали загальні збори його членів, на яких заслуховували звіти про проведену роботу, обговорювали

подальші плани його діяльності. Усе це стисло фіксували в інформаційних листах до всіх членів Товариства (Rundschreiben). На сьогодні існує 51 такий лист. З їх змістом можна ознайомитись на сайті Товариства [20]. Це прекрасна можливість докладно дізнатися про основні форми його діяльності та проведені заходи не лише для всіх охочих, а й для істориків, які захочуть досліджувати історію Товариства.

Після розпаду Радянського Союзу і проголошення незалежності України 1991 р. Товариство стало активно налагоджувати зв'язки з Волиню, причому в різних формах. Це були й особисті контакти членів Товариства з місцевими істориками, архівістами та краєзнавцями, і пошукова робота в українських архівах та бібліотеках, і запрошення українських істориків, які досліджували історію волинських німців, до Візентхайда для роботи із зібраними тут Товариством матеріалами, і підтримка їх досліджень, і сприяння в публікаціях результатів їх дослідницької роботи.

Ще один напрям роботи Товариства був спрямований на організацію поїздок на Волинь колишніх волинських німців і їхніх нащадків, всіляке сприяння їм у пошуках генеалогічних та інших матеріалів в українських архівах, у встановленні пам'ятних знаків у колишніх німецьких колоніях, на місцях колишніх німецьких кладовищ. Товариство проводило й благодійну допомогу для дитячих, освітніх, медичних і соціальних закладів Волинської, Рівненської, Житомирської областей, організувало поїздки до Німеччини та виступи перед німецькими глядачами волинських колективів художньої самодіяльності, допомагало в налагодженні економічних і науково-культурних контактів між різними регіонами історичної Волині та німецькими землями. Приклади такого співробітництва – спільні видавничі проекти Товариства з видавництвом «Волинь» у Житомирі, де буди надруковані кілька чисел «Wolhynische Hefte» та збірник «Родина Волинь». 2006 р. з ініціативи та за сприяння Товариства перекладено німецькою мовою і видано монографію М. П. Костюка «Die deutschen Kolonien in Wolhynien» [18]. Кілька років підряд Товариство надавало різноманітну допомогу Рівненській обласній лікарні, а щорічні взаємні навчально-пізнавальні поїздки школярів із українського Новоград-Волинського та німецького Візентхайда відбуваються й донині.

З 2000 р. Історичне Товариство «Волинь» має свій сайт в Інтернеті. Автором ідеї і його творцем стала Ірена Кьоніг (Копецке). Співавтором згодом став і Герхард Кьоніг, який вступив до Товариства 2004 р. Активну участь в розробленні сайту взяла й Августа Бонковська. Сьогодні це досить об'ємний за кількістю інформації інтернет-ресурс. На його сторінках представлено найрізноманітнішу інформацію про попередню і нинішню діяльність Товариства: стисла історична довідка про його створення, Статут, перелік виданої літератури, інформація про можливості її придбання з праслистами, повна бібліографія і зміст всіх 14 випусків періодичного видання «Wolhynische Hefte». Тут уже поміщено 51 інформаційний лист для всіх членів Товариства (Rundschreiben), про які йшлося вище. 2002 р. на сайті було розміщено інформаційно-методичні матеріали для проведення генеалогічних пошуків під назвою «Керівництво по генеалогії на Волині» [19]. Викладений німецькою, українською, російською мовами цей посібник став прекрасним путівником і практичним помічником для тих, хто починав займатися написанням сімейних історій і проведення генеалогічних досліджень. Зараз готується англійська версія «Керівництва». У травні 2004 р. на сайті Товариства з'явилася своя невелика Вікіпедія про Волинь «VolynWiki» [21]. На сьогодні вона вміщує понад 2700 статей найрізноманітнішого змісту. Активне листування щоденно відбувається і на форумі сайту [16]. За його посередництва підтримуються не лише особисті контакти між волинськими німцями, які проживають у різних країнах світу, а й між Товариством і низкою інших товариств та організацій різного спрямування. Серед них потрібно назвати, передовсім, Товариство німецької генеалогії в Східній Європі з Канади (SGGEE), Об'єднання дослідників східнонімецької генеалогії (AGoFF), Геттінгенський дослідницький центр (Gottinger Arbeitskreis e.V.), краєзнавче товариство та музей переселенців у Лінстові (*Heimatverein in Linstow mit dem Umsiedlermuseum*), Земляцтво Вісла-Варта (*Landsmannschaft Weichsel-Warthe*), Товариство Бузьких голендрів (*Bugholendry e.V.*). Варто зазначити, що сайт Товариства користується популярністю і постійно поповнюється новими матеріалами, він затребуваний великою кількістю користувачів й аудиторія його з кожним роком збільшується.

2007 р. постало питання зміни Голови і членів правління Історичного Товариства «Волинь». Це було викликано об'єктивними причинами, пов'язаними з похилим віком та станом здоров'я членів його правління, у тому числі й його тодішнього Голови Ніколауса Арндта, який упродовж 17 років очолював Товариство. Варто зазначити, що це був період піднесення в роботі Товариства, що характеризувався різноманітними, змістовними, результативними формами діяльності та активністю його членів. У результаті виборів новим Головою Товариства було обрано Герхарда Кьоніга. До скла-

ду нового правління ввійшли також Вальтер Манц, Беньямін Руммель, Метхільд Вальсдорф, Хельмут Хольц і доктор Франк Штевнер. Ніколаус Арндт залишився Почесним Головою.

Зміна поколінь у складі Товариства відобразилася на формах його діяльності. Дещо знизилася дослідницька та видавнича діяльність. З 2007 р. припинилось видання журналу «*Wolhynische Hefte*», що, на нашу думку, було не зовсім доцільним кроком. У той же час, 2014 р. Товариство підтримало масштабний проект із видання збірника документів «Ліквідація майна волинських німців у 1915–1916 рр. Іменні списки» [7]. Він умістив понад 28 тисяч прізвищ волинських німців, яких торкнулася політика царського уряду в роки Першої світової війни, спрямована на ліквідацію майна німецького населення Російської імперії. Матеріали цього збірника стосуються маловивченої проблеми в історіографії і дають можливість історикам на прикладі німців Волинської губернії дослідити її глибше й докладніше. Крім того, збірник відкриває нові можливості для подальшого вивчення різних аспектів історії німецької колонізації на Волині, а також для генеалогічних досліджень.

Варто зазначити, що останнім часом помітно активізувалася робота на сайті Товариства. Це значно підвищило інтерес до його діяльності та відкрило нові можливості для залучення до співпраці та роботи нових членів і організацій із різних країн світу.

Після відходу з посади Голови Товариства Н. Арндта постало питання про долю архіву та бібліотеки. Відповідно до реалій, що склалися, і задля збереження цілісності накопичених упродовж чотирьох десятиліть матеріалів, правління Товариства прийняло рішення про передачу свого бібліотечно-архівного фонду до Мартін-Опці бібліотеки міста Херне. Нині йде робота із систематизації матеріалів та їх поетапна передача.

Аналіз сорокарічної діяльності Історичного Товариства «Волинь» дає підстави виділити в його історії три періоди. В основу такої періодизації ми поклали два фактори. Перший – це постаті його керівників, і другий – зміст, форми й результати його роботи. Відповідно до цього перший період в історії Товариства припадає на 1975–1990 рр. Очолював його тоді Хуго Карл Шмідт, і це був період становлення, збільшення чисельного складу, накопичення фактологічного матеріалу, формування джерелознавчої бази для науково-дослідницької роботи й майбутніх публікацій, створення архіву та бібліотеки, а також початку видавничої діяльності.

Другий етап в історії Товариства (1990–2007 рр.) пов'язаний зі вступом на посаду голови надзвичайно активного організатора і громадського діяча, невтомного дослідника та справжнього друга й патріота Волині Ніколауса Андта. Час його головування в Товаристві небезпідставно можна вважати періодом піднесення. Він характеризувався активною видавничою діяльністю, налагодженням широких контактів, взаємовигідної співпраці та реалізацією кількох спільних проектів з українськими дослідниками й науково-просвітницькими установами Волині, організацією групових та індивідуальних поїздок волинських німців із Німеччини на Волинь. Це був період утвердження Товариства як однієї із серйозних і впливових інституцій у ФРН, що займається історико-краєзнавчими дослідженнями всього регіону історичної Волині. Його діяльність стала помітним явищем у громадському та науково-культурному житті і Баварії, і Волині. Доказом цього може слугувати факт нагородження Ніколауса Арндта у травні 1988 р. однією з почесних державних нагород ФРН – орденом «Федеральний хрест «За заслуги» на стрічці» [4, с. 56]. Варто також зауважити, що найбільш активними членами Товариства в перші два періоди його історії були ті з волинських німців, які не лише народились, але й певний час проживали на Волині.

2007 р. Історичне Товариства «Волинь» очолив Герхард Кьоніг і розпочався третій період в його історії. Уперше головою і членами правління стали представники молодшого покоління волинських німців, яке вже народилося в Німеччині. Це було зумовлене об'єктивними причинами, пов'язаними з тим, що значна частина старшого покоління волинських німців, що були активними членами Товариства, на жаль, відійшла у вічність, інші ж за станом здоров'я вже не могли повноцінно виконувати свої обов'язки. У Товаристві відбулася закономірна зміна поколінь. Тих, хто хоча б народився на Волині, серед його членів уже залишились одиниці. Характерними особливостями цього періоду стало зниження інтенсивності науково-дослідницької діяльності з вивчення історії волинських німців, що спричинило зменшення кількості публікацій. Натомість зросла активність у сфері пошукової генеалогічної діяльності, значно збільшились об'єми інформаційних ресурсів на його інтернет-сайті, розширились контакти з іншими історико-генеалогічними організаціями Німеччини, США, Канади. Ще однією особливістю цього періоду стало утворення із числа колишніх членів Історичного Товариства «Волинь», нових спілок. Одна з них, як, наприклад, Товариство бузьких голендрів (*Bugholendry e.V.*) утворилося на основі певних специфічних особливостей своєї історії та етнографії. А ось Спілку друзів с. Мочулки/Мачулєк (*Freundeskreis Moczulki/Matschulek*) створили німці та місцеві жителі-

українці – вихідці з однойменної колонії та села за ознакою своєї територіальної та общинної належності. Важливо наголосити, що створення нових спілок не розкололо Історичне Товариство «Волинь». Усі вони активно співпрацюють між собою і нерідко учасники новоутворених товариств одночасно залишаються і членами старого.

Підсумовуючи діяльність Історичного Товариства «Волинь», варто наголосити, що його створення 1975 р. ознаменувало появу за межами Волині серйозної та діяльної громадської інституції, яка стала займатись історико-краєзнавчими дослідженнями всього регіону історичної Волині. Поставивши собі за мету максимально зберегти культурну спадщину волинських німців, Товариство цілеспрямовано й наполегливо намагається її досягти. Зроблений вище огляд діяльності Товариства за перші чотири десятиліття його існування яскраво засвідчує, що основні його здобутки стосуються саме історії німецької національної меншини на Волині. Це, беззаперечно, вагомий вклад у дослідження поліетнічної минувшини нашого краю. Але, варто наголосити, що Товариство не обмежилось лише спеціалізацією на німецькій тематиці. У його архіві та бібліотеці та в публікаціях відображено багато інших аспектів історії Волині. Крім того, важливо наголосити й на тому, що своєю діяльністю Товариство всіляко популяризувало історію нашого краю і в Німеччині та Україні, і за їх межами, а також сприяло налагодженню і розвитку різнопланових науково-культурних контактів між Україною та Німеччиною. Це яскравий приклад того, як громадська організація, члени якої об'єднані почуттям любові та поваги до своєї малої батьківщини, яку не зі своєї волі змушені були свого часу залишити, без державної підтримки, а лише завдяки власному ентузіазму та подвижництву, можуть робити конкретні, корисні й потрібні справи для налагодження та зміцнення стосунків між країнами, у яких мають своє родинне коріння. Така діяльність заслуговує не лише на увагу й повагу, а й на її продовження та розширення. А досвід такої діяльності потрібно не лише вивчати, а й запозичувати й використовувати в подальшій історико-краєзнавчій та громадській роботі, як зразок функціонування активного громадянського суспільства, чого ще так мало в реаліях сучасної України.

8–10 травня цього року в невеликому містечку Тюрінгії Нойдідендорфі відбулася чергова святкова зустріч із нагоди 40-річчя Історичного Товариства «Волинь». У програмі святкування, поряд зі звітом його голови, виступами науковців і членів Товариства, йшлося і про перспективи його діяльності. Хочеться побажати нинішнім учасникам Товариства не лише зберегти його унікальну спадщину останніх 40 років, а й примножити її новими формами роботи й новими цікавими проєктами, що, безперечно, збагатить нашу спільну історичну спадщину.

Джерела та література

1. Костюк М. П. Музей волинських німців у Лінстові / М. П. Костюк // Наук. зап. Рівнен. обл. краєзн. музею. – Рівне : [б. в.], 2006. – Вип. IV. – С. 69–71.
2. Костюк М. П. Музей волинских немцев в Линстове / М. П. Костюк // Российские немцы : науч.-информ. бюл. – М. : [б. и.], 2000. – № 2. – С. 17–19.
3. Костюк М. П. На память о вольнянах и их тяжёлой судьбе / М. П. Костюк // ViZ-Vote : информ.-метод. журн. ViZ-образов.-информ. центра Рос.-нем. дома в Москве. – М. : [б. и.], 2012. – № 1–2. – С. 94–97.
4. Костюк М. П. Николаусу Арндту – 85 лет // Российские немцы : науч.-информ. бюл. – М. : [б. и.], 2014. – № 2. – С. 54–56.
5. Костюк М. П. Фотовыставка о немцах Волини и Киева в Луцке / М. П. Костюк // Российские немцы : науч.-информ. бюл. – М. : [б. и.], 2002. – № 3. – С. 18–19.
6. Костюк М. П. Юбилей музея волинских немцев в Линстове / М. П. Костюк // Российские немцы : науч.-информ. бюл. – М. : [б. и.], 2003. – № 4. – С. 18–19.
7. Ликвидация имущества волинских немцев в 1915–1916 гг. Именные списки : сб. док. – Луцк : [б. и.], 2014.
8. Родина Волинь : сб. ст. и воспоминаний о жизни немцев на территории современных Житомирской, Ровенской и Волынской областей Украины, составленный на основании публикации немецкого исторического общества «Волинь» и «Волинских тетрадах» («Wolhynische Hefte»). – Визентхайд ; Житомир : [б. и.], 1998.
9. Arndt N. 15 Jahre Historischer Verein Wolhynien / N. Arndt // Wolhynische Hefte. – 1990. – Folge 6. – S. 5–8.
10. Arndt N. 20 Jahre Historischer Verein Wolhynien / N. Arndt // Wolhynische Hefte. – 1995. – Folge 9. – S. 7–9.
11. Arndt N. Die Deutschen in Wolhynien. Ein kulturhistorischer Überblick / N. Arndt. – Würzburg, 1994.
12. Arndt N. Die Familien Arndt und Stebner / N. Arndt. – Wiesentheid, 1996.
13. Arndt N. Die Shitomirer Arndts / N. Arndt. – Würzburg : Holzner, 1970.
14. Arndt N. Einführung. 25 Jahre Historischer Verein / N. Arndt // Wolhynische Hefte. – 2001. – Folge 12. – S. 11–14.
15. Deutsche in der Nordukraine – Wolhynien und Kiew : ein Ausstellung des Historischen Vereins Wolhynien / Німці на Північній Україні – Волинь і Київ : виставка історичного товариства «Волинь» / Немцы на Северной Украине – Волинь и Киев : выставка исторического общества «Волинь». – Wiesentheid, 2001.
16. Forum-Regeln [Electronic resource]. – Access mode : <http://forum.wolhynien.net/forum.php>

17. Historischer Verein Wolhynien e.V. [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.historischerverein.wolhynien.de>
18. Kostiuk M. Die deutschen Kolonien in Wolhynien (19. bis Anfang 20 Jahrhundert) / M. Kostiuk ; aus dem Ukrainischen Dmytro Zlepko // Historischer Verein Wolhynien e.V. – Wiesentheid, 2006.
19. Leitfaden zur familienforschung in Wolhynien [Electronic resource]. – Access mode : <http://leitfaden.wolhynien.de>
20. Rundschreiben Historischer Verein [Electronic resource]. – Access mode : http://wiki.wolhynien.net/index.php/Rundschreiben_Historischer_Verein
21. Wiki-Startseite [Electronic resource]. – Access mode : <http://wiki.wolhynien.net/index.php/Hauptseite>

УДК 94(477.82-2)«1638/1640»:334.712

Оксана Штанько

Луцькі ремісничі цехи-корпорації в середині XVII ст.

У статті проаналізовано особливості діяльності цехів Луцька в 1638–1640 рр. Аналізуючи корпоративні традиції кожного з ремісничих об'єднань, здійснено спробу визначити специфіку взаємин майстрів в цеху і поза ним. На основі актових записів вийтівсько-лавничої книги Луцького магістрату досліджено сферу взаємовідносин ремісників з міською владою на особистісно-індивідуальному та корпоративно-інституційному рівнях.

Ключові слова: Луцьк, корпоративність, ремесло, цех, цехмістр.

Штанько Оксана. Луцкие ремесленные цехи-корпорации в середине XVII в. В статье проанализированы особенности деятельности цехов Луцка в 1638–1640 гг. Прослеживая корпоративные традиции каждого из ремесленных объединений, предпринята попытка определить специфику взаимоотношений мастеров в цехе и за его пределами. На основе актовых записей войтовско-лавничей книги Луцкого магистрата исследовано сферу взаимоотношений ремесленников с городскими властями на личностном и корпоративно-институциональном уровнях.

Ключевые слова: Луцк, корпоративность, ремесло, цех, цехмистр.

Shtanko Oksana. Lutsk Shop-craft Corporations in the Mid-17-th Century. The article analyzes the characteristics of Lutsk's plants in 1638–1640. Researching corporate traditions of each craft unions attempt to identify the specific relationship of masters in the workshop and beyond it. Based on the act books of Lutsk magistrate investigated an area of relationships between artisans and town authorities on personal and individual, corporate and institutional levels.

Key words: Lutsk, corporatism, craft shop, tsehmayster.

Постановка наукової проблеми та її значення. Важливою складовою частиною кожного міського соціуму XVI–XVII ст. були ремісничі цехи, зокрема – ремісники, які не лише щодень трудились у своїх майстернях, а й відігравали значну роль у політико-економічному житті міста. Добрим прикладом тому був Луцьк. Ремісничі організації в Лучеську Великому, як і в інших містах з багатоміською історією, відомі ще з давньоруських часів. Однак об'єднання у цехи-корпорації, чіткий розподіл обов'язків між ремісниками, встановлення терміну навчання учнів, визначення сум податкових зборів до цехових скриньок, право обирати поміж ремісничою братією цехмістра, тобто, по суті, кодифікація і юридичне закріплення організаційних нюансів діяльності ремісників в історичному часі, принаймні для Луцька, було явищем ранньомодерної доби. Одну з основних ролей у тому відіграло магдебурзьке право, дароване нинішнім українським містам упродовж 1340-х – 1569 рр., коли вони входили до складу Великого князівства Литовського, а після Люблінської унії 1569 р. перебували у правовому просторі новоутвореної держави Речі Посполитої.

Аналіз досліджень цієї проблеми. На сьогодні немає окремої праці, присвяченої вивченню соціально-економічного устрою цехових корпорацій Луцька. Однак певні аспекти ремісничої історії міста простежуються у працях дослідників ранньомодерної доби в контексті вивчення інших проблем урбаністики. Тексти статутів декількох цехів опублікували дніпропетровські дослідники М. Ковальський та Г. Виноградов [7]. Імена луцьких міщан-ремісників, що платили податок-подимне у 1566 р., зафіксовані в розвідці острозького історика В. Атаманенка [3]. Згадки про цеховий лад Луцька є у роботі львівського дослідника А. Зайця [6]. Вдалими для порівняльного аналізу ремісничого устрою волинських міст є публікації луцького історика В. Пришляка, присвячені цеховому ремеслу Ковеля в XVI–XVIII ст. [8; 9].